

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Осадчук Галина Михайлівна

АРТ-ТЕРАПІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук,
Левченко Наталія Володимирівна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Становлення та розвиток досліджуваної проблеми	7
1.2. Ключові поняття досліджуваної проблеми та зарубіжний досвід використання арт-терапії.....	15
1.3. Характеристика дітей з особливими освітніми потребами	24
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	40
2.1. Арт-терапевтична робота з дітьми з особливими освітніми потребами.....	40
2.2. Методики арт-терапії в закладі освіти з дітьми з особливими освітніми потребами	48
2.3. Рекомендації щодо арт-терапії в соціальній роботі дітей з особливими освітніми потребами	64
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ	83

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Кардинальні перетворення, які відбуваються в суспільстві у зв'язку з інтеграцією України в європейський простір, суттєво впливають на стратегію розвитку всіх сфер життєдіяльності. На сучасному етапі зросла кількість дітей з порушеннями інтелекту, що мають супутні порушення нервово-психічного здоров'я. Діти, що мають такі порушення, відрізняються складнощами зосередження при виконанні завдань, регулярними відверненнями, недостатнім запам'ятовуванням і відтворенням матеріалу, труднощами в спілкуванні з дорослими і однолітками. Такі діти надто метушливі, тривожні, забіякуваті. Вони безперервно кричать, плачуть і тривалий час не можуть заспокоїтися. Зустрічаються діти, яким, навпаки, властива загальмованість діяльності. Вони нерішучі, невпевнені в собі, відчувають страх перед новими людьми, ситуаціями, розсіяні і незібрані.

В основі перерахованих вище порушень лежать порушення емоційного розвитку. У зв'язку з цим соціальними педагогами, соціальними працівниками, психологами використовуються найрізноманітніші методи корекції емоційно-особистісних розладів у дітей, одним з них є *арт-терапія*. Така терапія може виявляти неусвідомлені змісту психічного життя дитини. Вона виступає істотним інструментом комунікації дитини, дозволяючи йому відшкодувати брак спілкування і вибудувати більш гармонійні відносини з зовнішнім світом. Саме на основі арт-терапії можна реалізувати не тільки діагностику актуальних емоційних проблем особистісного характеру, але і досить благополучно проводити їх корекцію. В процесі арт-терапії дитина знімає накопичену напругу, викидає негативні емоції і здобуває нові знання про навколишній світ. Саме таким чином знімаються дитячі глибокі страхи.

До різноманіття інноваційних технологій, якими характеризується сучасний стан розвитку соціальної науки і практики, належить арт-терапія – технологія створення й використання різних видів мистецтва для передачі почуттів та емоцій, що виходить за межі традиційної мистецької освіти і покликана забезпечити гармонійний і всебічний розвиток особистості дитини

через художньо-творче самовираження, самопізнання та самореалізацію. За допомогою арт-терапії можна вирішувати як виховні, психокорекційні завдання, так і розвивати творче ставлення до дійсності, зокрема до навчання, спілкування, групової та сімейної взаємодії. Арт-терапію доцільно використовувати як ефективний профілактичний і корекційний засіб допомоги дітям при порушеннях адаптації в новому колективі; для соціально-психологічної допомоги дітям, які мають труднощі у навчанні; у процесі діагностики і корекції емоційної сфери.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу наукові розробки психологічних (Г. Бурковський, М. Бурно, Б. Карвасарський, О. Копитін, К. Рудестам, Р. Хайкін та ін.) і педагогічних (Л. Аметова, А. Грішина, Т. Кісельова, Л. Лебедева та ін.) аспектів арт-терапії. Особливості арт-терапевтичної діяльності у спеціальній освіті розкрито в наукових доробках Т. Добровольської, О. Іонова, Л. Комісарової, І. Левченко, Е.Медведевої, Л. Повсян та ін. Суттєво поглиблюють розуміння досліджуваного феномена ідеї зарубіжних арт-терапевтів – М. Бетенскі, Е. Крамер, М. Наумбург, Г. Ферса, А. Хіла, І. Чамперноун та ін.

Зростає кількість вітчизняних досліджень у психології і соціальній роботі, предметом наукового пошуку яких є арт-терапевтичні засоби (С. Андрейчин, В. Кратінова, З. Крижановська, Л. Підлипна, О. Ставицька, О. Тіунова, Л. Фірсова та ін.).

Однак, у проаналізованих працях актуальним для дослідження залишаються теоретичні та практичні аспекти розвитку арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Мета дослідження: на основі теоретичного узагальнення проблеми дослідження виявити та розкрити особливості арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Завдання дослідження:

1) здійснити аналіз становлення та розвиток арт-терапії в соціальній роботі та з'ясувати ключові поняття досліджуваної роботи;

- 2) проаналізувати зарубіжний досвід використання арт-терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами;
- 3) розкрити форми та види арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти;
- 4) сформулювати рекомендації щодо арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження – арт-терапія як інноваційна діяльність в соціальній роботі.

Предмет дослідження – особливості використання арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених завдань застосовувались загальнонаукові **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення, узагальнення, аналізування педагогічної, психологічної, соціальної, соціологічної, політичної літератури з досліджуваної проблеми; *емпіричні* – спостереження, дослідницькі бесіди, вивчення результатів діяльності, анкетування, опитування, інтерв'ю.

Експериментальна база дослідження – дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі Комунального закладу «Буднянська спеціальна школа» Вінницької обласної Ради.

Апробація результатів досліджування. Основні концептуальні положення й результати наукової роботи друкувалися у збірниках, журналах та доповідались на семінарах, конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція «*Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*» (22 квітня 2021 р.); XIV Всеукраїнська наукова студентська конференція «*Наука. Освіта. Молодь 2021*» (28 квітня 2021 р.); науково-практичний семінар «*Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг*» (16 квітня 2021 р.); науково-методичний семінар «*Соціально-психологічна реабілітація молоді з особливими потребами в закладі освіти*» (15.12.2020 р.); науково-практичний семінар «*Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю*» (03.03.2021 р.)

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 найменувань), 11 додатків на 23 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 106 сторінок, із них 77 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення важливого й актуального завдання – теоретично обґрунтувати особливості арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і стали підставою для таких висновків:

Відповідно до першого завдання здійснено аналіз становлення та розвиток арт-терапії в соціальній роботі та з'ясувати ключові поняття досліджуваної роботи. Термін «арт-терапія» (art – мистецтво, art therapy – терапія мистецтвом) означає лікування пластичною зображальною творчістю з метою вираження людиною свого психоемоційного стану. Вперше цей термін використав Адріан Хілл в 1938 році при описі своїх занять зображальною творчістю із туберкульозними хворими в санаторіях. Одним із вдалих на нашу думку визначень є «*Арт-терапія* – дієвий метод роботи навіть з найпроблемнішими дітьми. Її метою є не навчити дитину малювати чи ліпити, а допомогти впоратися з проблемами, почати виражати власні почуття. На основі виробів, що створює дитина, можна краще зрозуміти переживання дитини, природу її емоційного стану».

Згідно з законом України «Про освіту» особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, є *особою з особливими освітніми потребами*.

Відповідно до другого завдання проаналізовано зарубіжний досвід використання арт-терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, що дозволяє говорити про ряд істотних відмінностей в її використанні в нашій країні і за кордоном. Це стосується не тільки понятійного апарату (включаючи і сам термін «арт-терапія», часто трактований в нашій країні абсолютно не так, як в інших країнах), але і організаційних форм і умов її застосування, методологічних основ і процесуально-технологічного боку роботи фахівців. Є також цілий ряд загальних проблем, пов'язаних із застосуванням арт-терапії в освіті в різних країнах.

Відповідно до третього завдання розкрито форми та види арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах спеціалізованого закладу освіти. Форми: індивідуальна та групова. *Види арт-терапії*: колаж, орігамі, пісочна терапія, ігротерапія, ізотерапія, маскотерапія, бібліотерапія, музикотерапія, драмотерапія, кольоротерапія, казкотерапія, фототерапія, робота з глиною, метод «Мандал», малювання – «Монотопія».

Відповідно до четвертого завдання сформовано рекомендації щодо арт-терапії в соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, в які увійшли: розвивальна модульно-тренінгова арт-терапевтична програма «Подорож країною цінностей», арт-терапевтичне тренінгове заняття на тему «Я це я! Який є Я?», Арт-терапевтичне тренінгове заняття на тему «Дерево цінностей» та ін.; перегляд театральних вистав і концертів, екскурсії, заочні мандрівки; гурткова робота, арт-студії, інтегрований театр; фестивалі творчості і талантів, святково-концертні програми, конкурсно-розважальні програми та інше.

Наше дослідження не вичерпує означену проблему і передбачає здійснення наступних кроків, спрямованих на вивчення інноваційних форм та методів соціальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в спеціалізованих закладах освіти.